

Hoang Thi Minh Hong

Vähemmistöjen kehitys – ei määrää vaan laatua

*Hei pikkusiskoni ole kiltti ja nuku hyvin
Jotta äiti voi mennä leikkaamaan banaanipuuta vuorelle
Ole kiltti, makaa siinä ja nuku
Syvällä metsässä isä on etsimässä bambunversoja
...Ole kiltti ja nuku. Ethän itke, pikkusiskoni
(Pikkusiskon tuutulaulu - sedang-kansan kansanlaulu)*

Tämä on eräs lukuisista Vietnamin etnisten vähemmistöryhmien kauniista lauluista, joita saatat kuulla hiljaisessa kadunkulmassa Hanoissa kiinalaista shakkia pelaavien vanhusten patteriradiosta, tai konsertissa ulkomaalaisia pursuavassa oopperatalossa Saigonissa – jos satut joskus näihin paikkoihin eksymään. Vietnamin 54 etnisen ryhmän muodostama monimuotoinen ja kaunis kulttuuri on houkuttellut maahan joka vuosi noin miljoona turistia.

Yksi suosituimmista vietnamilaisista kansantaruuista selittää Vietnamin kansan kahtiajaon rannikon alankomailla sekä vuorilla ja ylängöillä asuviin yhteisöihin. Lohikäärme kuningas Lac Long Quan nai kauniin Au Co-keijuprinsessan. Au Co muni sata munaa, joista kuoriutui sata vahvaa, komeaa nuorukaista. Kun pojat kasvoivat isoksi, Lac Long Quan päätti jakaa perheen kahteen osaan, jotka matkaisivat maan eri kolkkiin saadakseen ne kukoistamaan. Viisikymmentä poikaa lähti isänsä jalanjäljissä rannikolle harjoittamaan kalastusta ja viljelemään märkäriisiä, ja toiset viisikymmentä poikaa seurasivat äitiään vuorille, missä he kehittivät vuoristoon soveltuvia maanviljelytapoja sekä metsästystekniikoita henkensä pitimiksi. Tarinan veljekset ovat Vietnamin etnisten vähemmistöjen esi-isiä. Tämän veriveljeyden ansiosta vietnamilaiset kokevat suurta yhteenkuuluvuuden tunnetta ja auttavat toinen toisiaan, asuinpaikasta ja etnisestä ryhmästä riippumatta.

Enemmistö- ja vähemmistöryhmien elintason välillä on kuitenkin vallinnut aina suuri juopa. Vietnamin hallitus on ollut hyvin huolissaan etnisten ryhmien välisestä eriarvoisuudesta, ja se on kehittänyt useita erityisiä toimintasuunnitelmia etnisten vähemmistöjen tukemiseksi. Heitä on kannustettu kuomaan kehityseroja kiinni, ylläpitäen ja edistäen samalla omaa kulttuurista identiteettiään. On tehty suuria ponnistuksia köyhyyden vähentämiseksi sekä elintason kohottamiseksi, ja myös muut vastaavat yhteiskunnalliset toimintasuunnitelmat ovat saaneet jalansijaa. Jodipitoista suolaa on toimitettu syrjäkyliin, kyliä on varustettu terveydenhoitopalveluilla ja –henkilöstöllä ja on laadittu ohjelmia malarian ehkäisemiseksi, maksuttomien koulujen rakentamiseksi vähemmistöryhmien oppilaille sekä nomaidkansojen asuttamiseksi pysyville paikoille. Etnisille vähemmistökielille on suunniteltu kirjoitetun kirjakielen luomista, ja jokaisen vähemmistöryhmän kulttuuria on pyritty sekä tutkimaan että suojelemaan.

Tässä artikkelissa luodaan yleissilmäys Vietnamin etnisiin vähemmistöihin, kuvataan enemmistö- ja vähemmistöryhmien välistä sosiaalista epätasa-arvoa ja valotetaan myös joitakin sen syitä. Artikkelissa keskitytään erityisesti niihin hallituksen toimintasuunnitelmiin ja -ohjelmiin, jotka koskevat vähemmistöjen perusoikeuksia kuten terveyttä, koulutusta, kulttuuri- ja kieliperinnettä sekä oikeutta omistaa maata. Kyseisten ohjelmien heikkouksia ei myöskään jätetä huomiotta. Käytännön esimerkit keskisen ylänköalueen ja Son Lan maakunnan vähemmistöryhmistä tuovat esille uusimmat alueella saavutetut edistysaskeleet sekä epäonnistumiset. Artikkelissa esitetään myös joitakin ehdotuksia sosiaalisen tasa-arvon parantamiseksi tulevaisuudessa.

I. Katsaus Vietnamin etnisiin vähemmistöihin

1. Väestö

Vietnamin 54:stä etnisestä ryhmästä suurimman, 86 prosenttia koko väestöstä, muodostaa enemmistökansa kinh eli etniset vietnamilaiset. Etniset kiinalaiset eli merentakaiset tai hoa-kiinalaiset, joita on noin kaksi miljoonaa, muodostavat suurimman vähemmistöryhmän. (Väestöryhmän koosta ja sen korkeasta elintasosta johtuen sitä ei käsitellä tässä artikkelissa.)

Jäljelle jäävien 52 vähemmistöryhmän koot vaihtelevat huomattavasti. Tay-, thai-, khmer- ja muong-vietnamilaisia on noin miljoona kutakin. Kolmen väestöryhmän (nung, hmong ja dao) koko on yli 600000, mutta alle miljoona henkeä, ja kahdeksan muuta muodostuu 100000-600000 hengestä (giarai, ede, bana, sanchay, cham, sedang, sandiu, coho). Neljätoista ryhmän väkiluku on 1000-10000, ja viiden (odu, romam, brau, pupeo ja sila) alle tuhat, joista pienimmän, odu-kansan, pääluku jää noin sataan.

Laatikko:

Vietnamin kulttuurinen mosaiikki

Vietnamissa on 54 etnistä ryhmää, jossa suurin on kinh- eli etniset vietnamilaiset. Maassa on 86 eri kieltä. Suurin etninen ja kielellinen kirjo löytyy maan pohjois- ja luoteisosan vuoristosta sekä keskiseltä ylänköalueelta. Vähemmistöistä etniset kiinalaiset asuvat usein suurissa kaupungeissa.

Vietnamissa on edustettuna kuusi kielikuntaa: siniittiset kielet (eri kiinan kielet), tiibetiläis-burmalaiset kielet, miao-jao eli hmong-mien kielet (hmong-dao), thailaiset kielet (tay-thai-kadai), austroaasilaiset kielet (mon-khmer, viet-muong) ja austronesialaiset kielet (cham, malaiji-polynesianlaiset kielet). Kirjoitusjärjestelmä on 12:lla kielillä, ja kahdeksalla niistä kirjoitusjärjestelmä pohjautuu latinalaisiin aakkosiin ja neljällä muihin kirjoitusjärjestelmiin (kiina – kiinalaiset kirjoitusmerkit, thai – sanskrit, khmer – pali, cham – arabialainen kirjoitusjärjestelmä).

Vähemmistöjen kulttuurit vaihtelevat ns. primitiivisistä metsästäjä-keräilijä kulttuureista (bahnar-, brau-, chut-, laha-, sila-kansat) pitkälle kehittyneisiin korkeakulttuureihin (esim. chamit, khmerit, kinh-vietnamilaiset, kiinalaiset, thait). Yleisin vähemmistökansojen elinkeino on kaskiviljely, ja eräät ryhmät harjoittavat märkäriisin terrassiviljelyä vuoristossa.

Vietnamin vähemmistökansoissa on sekä patri- että matrilineaarisia ja –lokaalisia kulttuureja. Eräillä kuten kiinalaisilla on tiukka klaanijärjestelmä. Vähemmistöjen, eritoten naisten asut ovat usein värikkäiltä ja koristelulta. Monilla vähemmistökansoilla on puvussaan hopeakoristeita ja rahoja varakkuuden mittarina sekä upea päähine.

Vähemmistöt kielikunnittain

Austroaasilaiset kielet

Bahnar
Brau
Bru-van kieu
Choro
Chut
Co
Coho
Cotu
Gie-Trieng
Hre
Khang
Khmer

Khmu
Kinh eli viet
Ma
Mang
Mnong
Muong
Odu
Romam
Sedang
Sinh mun
Stieng
Ta oi
Tho

Austronesialaiset kielet

Cham
Churu
Ede
Giarai
Raglai

Hmong-mien kielet

Dao
Hmong
Pathen

Sinittiset kielet	Ngai	Lachi
Hoa eli kiinalaiset	Phula	Laha
	Sandiu	Lao
	Sila	Lu
Tiibetiläis-burmalaiset kielet		Nung
Cong	Thailaiset kielet	Pupeo
Hanhi	Boy	Sanchay
Lahu	Colao	Tay
Lolo	Giay	Thai

Kirjoittanut Tove Selin

Lähteet:

Jaakko Anhava: Maailman kielet ja kielikunnat, Gaudamus kirja 1998 Tampere;

Nguyen Van Huy: The Cultural Mosaic of Ethnic Groups in Vietnam. Education Publishing House 1990 Hanoi; M-L

Heikkilä-Horn ja J.O. Miettinen: Kaakkois-Aasia – historia ja kulttuurit, Otava 2000 Helsinki.

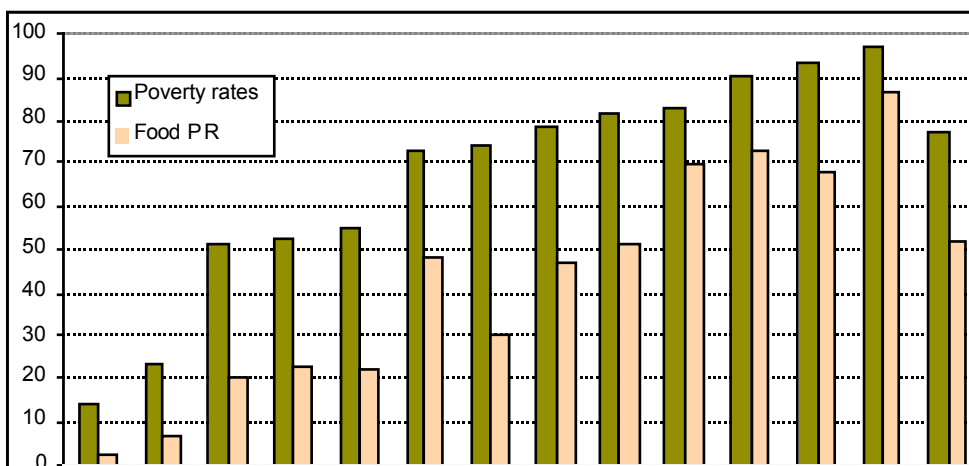
2. Enemmistöjen ja vähemmistöjen välinen kuilu

Hallituksen tukiohjelmista ja muista ponnisteluista huolimatta etnisten vähemmistöjen elintaso on ollut viime vuosien ajan jatkuvasti maan keskitasoa ja enemmistöryhmää alempi. Sosioekonomiset kehityserot eri ryhmien välillä kasvavat kasvamistaan.

Vietnamin köyhyysluvut todistavat lisääntyvästä epätasa-arvosta. Koko maan köyhyys rajan alapuolella elävien osuus on saatu reilussa kymmenessä vuodessa laskemaan 60 prosentista (1990) 29 prosenttiin (2002), mutta kehitys on ollut tuntuvasti hitaampaa vähemmistöjen osalta. Vuonna 2002 vähemmistökansojen köyhyysprosentti oli edelleen todella korkea, peräti 70 prosenttia.

Monet tekijät ovat myötävaikuttaneet kyseiseen tilanteeseen. Etnisten vähemmistöjen asuinalueet ovat eristyneitä ja syrjäisiä, he eivät omista metsää tai muuta maata, eivätkä he myöskään saa luottoa tai omista tuotantovälineitä. Heidän mahdollisuutensa laadukkaisiin sosiaalipalveluihin sekä hallinnon rakenteisiin vaikuttamiseen ja julkiseen elämään osallistumiseen ovat rajoitettuja. Etnisten vähemmistöjen kotitaloudet ovat myös suurempia. Heillä on enemmän lapsia kuin kinh-vietnamilaisilla, ja useammin kolme sukupolvea saman katon alla (27% vs. 36%). Perheenpään ja puolison koulutusaste on myös alempi vähemmistökodeissa. Osan eroista voi katsoa johtuvan laatueroista, sillä vähemmistöjen asuinalueiden terveydenhuolto kärsii keinoista olosuhteista ja vähemmän koulutetusta terveydenhoitohenkilökunnasta. Myös vähemmistöjen saaman opetuksen taso on heikompaa.

Eri vähemmistöryhmien köyhyysaste vaihtelee ryhmästä toiseen. Kuvio 1 havainnollistaa tätä vaihtelua. Erittäin olennaisia ovat erot ruoan puutteen välillä, sillä yli 86 prosentilla bana-kansasta ei ole varaa hankkia riittävästi ruokaa, kun taas tay-kansan vastaava luku on 21 prosenttia. Kuudesta köyhimmästä kansanryhmästä neljä (bana, giarai, ede ja coho) elää keskiylängöllä ja kaksi (hmong ja muong) pohjoisilla vuorilla.

Kuvio 1 : Etnisten ryhmien köyhyysasteet vuonna 2002

Köyhyysaste Aliravitsemusaste

kiinalaiset, kinh, tay, kho me, nung, thai, dao, muong, coho, ede, gearai, hmong, bana, muut

Lähde : Maailmanpankki (arvioita perustuen vuoden 2002 Vietnamin kotitalouksien elintasotutkimukseen (Vietnam Household Living Standard Survey, VHLSS))

Kansallisen yhteiskuntatieteen ja inhimillisen toiminnan tutkimuskeskuksen (National Centre for Social Science and Humanity) tuoreen tutkimuksen mukaan kymmenen köyhimmän vähemmistöryhmän köyhyysaste on 80 prosenttia. Köyhimmät ovat hre-yhteisö Son Thuongin kunnassa Quang Ngain maakunnassa sekä mustat thait Chieng Main kunnassa Son Lan maakunnassa, joiden köyhyysasteet ovat 95 ja 92 prosenttia.

Etnisten vähemmistöjen osuus köyhistä kasvaa jatkuvasti, ja se on noussut vuoden 1993 20 prosentista yli 30 prosenttiin vuonna 2002. Maailmanpankin vuoden 2003 köyhyysraportin ennusteiden mukaan luku voi nousta jopa 42 prosenttiin vuoteen 2010 mennessä. Näin ollen köyhyys Vietnamin liittämään yhä enemmän vähemmistöryhmiin ensi vuosikymmenellä.

Enemmistöjen ja vähemmistöjen välinen kuilu esiintyy myös muilla hyvinvoinnin osa-alueilla kuin kulutustasossa henkeä kohti. Etniset vähemmistöt ovat vähemmän koulutettuja kuin kinh- ja hoakansat. Vuoden 1999 väestönlaskenta paljasti kinh-vietnamilaisten koulunkäyntiasteen olevan 93,4 prosenttia, kun taas maan keskiosan ja pohjoisen ylänköjen vähemmistöryhmillä se jäi alle 70 prosentin (bana : 57,8%, gearai 66,4%, sedang 62,2%, hmong 41,5%).

Syitä tähän tilanteeseen ovat huono infrastruktuuri ja heikot kulkuyhteydet, kielelliset sekä kulttuurilliset esteet, opettajien rajallinen ammattitaito (noin puolet pohjoisen ylänköjen opettajista on vain osittain koulutettuja), opetussuunnitelmien keho soveltuvuus sekä käsitys, että opetuksesta ei ole sanottavaa hyötyä. Opetus on vietnamiksi jota vähemmistölapset eivät yleensä ymmärrä.

Koulunsa kesken jättävien määrä on edelleen suuri useimmilla etnisten vähemmistöjen asuttamilla alueilla. Perheillä ei ole usein varaa maksaa lukukausimaksuja. Toisaalta monet vanhemmat eivät myöskään koe koulunkäynnistä olevan mitään hyötyä ja ottavat lapsensa pois koulusta, jotta nämä voisivat auttaa maanviljelyssä. Koulunsa keskeyttäviä tyttöjä on yleensä enemmän kuin poikia, sillä vanhemmat pitävät koulunkäyntiä esteenä naimakaupoille.

Kehitys on jäljessä myös terveydenhuollon osalta. Pääsy äitiysterveystieteidenhuoltoon on huomattavasti helpompaa kaupunkialueilta kuin pohjoisen vuoristoalueilta, joilla suurin osa vähemmistöryhmistä asuu. Näillä alueilla äitien kuolleisuus on neljä kertaa suurempi alankomaihin verrattuna. Noin 23 prosenttia vähemmistöryhmien lapsista on alipainoisia ikäisikseen. Alipainoisten lasten osuus on vielä suurempi pohjoisilla vuoristoalueilla (34 %) ja maan keskiosan rannikolla ja ylängöillä (45 %).

Tuoreet tutkimustiedot lisääntymiseen liittyvästä terveydenhuollosta paljastavat myös huolestuttavia eroja alueiden välillä. Terveystieteidenhenkilökunnan osallistuminen synnytyksiin on kehittymässä parempaan suuntaan sekä tietyillä alueilla että koko Vietnamin. Vuoristoalueilla tutkimustiedot osoittavat kuitenkin henkilökunnan osallistumisen synnytyksiin jopa vähenevän. Luoteis-Vietnamin 65 prosenttia ja keskiylängöillä 40 prosenttia naisista synnyttää lapsensa kotona ilman hoitohenkilökunnan apua. Noin kolme neljäsosaa maan keskiosan rannikoilla ja

ylängöillä asuvista naisista on saattanut lapsensa maailmaan ilman lääkärin apua, vastaavan luvun ollessa kansallisella tasolla 17 prosenttia. Yksi tärkeimmistä syistä siihen, että apua ei haeta, on perinteinen vastahakoisuus miespuolisen hoitohenkilökunnan läsnäoloon synnytyksissä. Tilanne on erityisen vaikea syrjäisillä vuoristoalueilla, missä naispuolisen henkilökunnan rekrytointi on vaikeaa. Myös pitkät välimatkat palveluihin mainitaan syyksi kotisyntyksiin.

Useimmilla vähemmistön asuttamilla alueilla terveysasemien palvelutaso on normaalia huonompi. Teknologia on heikkolaatuista, tilat ja välineet vanhoja, ja lääkärit ovat joko eläkkeellä tai he eivät ole tarpeeksi päteviä saamaan työtä muualta. Monet lääkäriasemat ja apteekit eivät edes ole laillisesti rekisteröityjä. Kuntatasolla hoitohenkilökuntapula on vakava. Kuten opetustoimessa puutteeseen ovat syynä vaikeat elin- ja työolot sekä matalat palkat.

Vain yksi kymmenesosa etnisten vähemmistöryhmien edustajista saa päätulonsa perheyriytyksestä, kun koko Vietnamin alueella se on tärkein tulonlähde viidesosalle väestöstä. Maanomistuksen merkitys on siis todella suuri etnisille vähemmistöille. Tutkimusten mukaan vähemmistöjen viljelymaat ovat pinta-alaltaan yleensä yhtä suuria kuin kinh-viljelijöiden tilukset, ja he omistavat myös enemmän metsää. Heidän osuutensa useamman kasvukauden viljelymaista ovat kuitenkin pienemmät, mikä estää perheitä monipuolistamasta tulonlähteitään. Meneillään olevat, ratkaisemattomat maakiistat johtuvat muuttoliikkeestä, kun Vietnamin keskiosan yläköjöä asuttavan väestön osuus on noussut vuoden 1998 alle neljästä prosentista lähes kuuteen prosenttiin vuonna 2002. Samaan aikaan etnisten vähemmistöjen osuus väheni 45 prosentista 39 prosenttiin. Tämä selittyy kinh-vietnamilaiden muuttolla keskiylängöille.

Myös muu etnisten vähemmistöjen sosiaalipalveluihin liittyvä kehitys on ollut heikkoa. Alle puolilla kotitalouksista on juomakelpoista vettä. Tilanne on vielä pahempi kelpoisen viemäroinnin suhteen, sillä niiden osuus saattaa olla jopa alle viisi prosenttia useimmissa yläköjien kunnissa.

Kuten edellä on jo mainittu, yksi tärkeimmistä syistä enemmistöjen ja vähemmistöjen väliseen kuiluun on etnisten vähemmistöryhmien heikko edustus hallinnossa ja vähäinen osallistuminen julkiseen elämään. Selityksenä voidaan pitää huonoa vietnamin kielen tuntemusta, alhaista koulutustasoa ja puutteellista julkista tiedotusta paikalliskielillä. Hallinnonalojen hajasijoitus sekä sitoutuminen julkisen tiedon levittämiseen laajemmalti johtanevat parempaan etnisten vähemmistöjen osallistamiseen yhteiskuntaelämässä.

II. Etnisten ryhmien sosiaaliseen tasa-arvoon tähtäävä hallituspolitiikka

1. Nykyiset poliittiset linjaukset

Doi moi-uudistuspolitiikan käynnistämisestä lähtien vuonna 1986 Vietnamin hallitus on kiinnittänyt erityistä huomiota sosiaalisen tasa-arvon toteutumiseen etnisten vähemmistöjen keskuudessa. Hallitus on puuttunut moneen asiaan auttaakseen etnisiä vähemmistöjä vuodesta 1993 alkaen. Se on tukenut mm. elintärkeiden tavaroiden kuljetuksia syrjäisille alueille, perustanut rahastoja uudelleenasettamista ja pysyvää asuttamista varten sekä maksanut suolatukea. Tukia on suunnattu myös metsänistutukseen, juomavesivaroihin, teiden ylläpitoon ja parantamiseen sekä karjan ja taimien hankkimiseen maanviljelijöille. Syrjäalueille on lahjoitettu radioita ja kyliä on liitetty valtakunnanverkkoon. Myös koulustipendejä on myönnetty. Kaikki merkittävät hallituksen toimintasuunnitelmat sekä asiakirjat tunnustavat etnisten vähemmistöjen olevan huomattavasti köyhempiä kuin muut ja siksi tarvitsevan enemmän tukea päästäkseen köyhyydestä.

Etnisten vähemmistöjen kannalta tärkeimpiä toimintasuunnitelmia ovat :

Investoinnit ja luotot : Köyhiä talouksia kannustetaan ryhmittymään tuotannon lisäämiseksi, lainojen turvaamiseksi ja luoton tehokkaammaksi hyödyntämiseksi. Lainoja myönnetään ensisijaisesti rakenteiden ja palveluiden kehittämissuunnitelmille, pienimuotoisille kastelujärjestelmille, maaseudun teiden rakentamiselle, sähkönjakeluun, uusille kouluille ja terveysasemille sekä puhtaan veden toimitusjärjestelmille. Esimerkiksi ohjelmaa 700 juomavesipisteen rakentamiseksi 22 vähemmistökylässä Lam Dongin alueella ollaan käynnistämässä kesäkuun alusta vuoden 2004 loppuun. Tämä mahdollistaa alueen väestölle sataprosenttisesti juomakelpoisen veden saannin. Hallitus on myös investoinut paljon sähkön siirto- ja jakeluverkkoihin. Dac Lacin provinssissa käynnistettiin vuoden 2004 heinäkuussa 75 miljoonan dollarin investointiprojekti, josta hyötyvät ne 292 kuntaa, joita ei ole vielä kytketty sähköverkkoon. Sähköverkon laajennusprojekti antaa paikallisille kunnille mahdollisuuden käsityötuotantoon ja työpaikkojen järjestämiseen nuorille etnisille vähemmistöille.

Maanomistuspolitiikka : Maanomistuksella on tärkeä asema Vietnamin etnisten vähemmistöjen sosioekonomisessa kehityksessä. Hallitus varaa vähemmistöryhmien käyttöön sekä viljely- että metsämaata. Heinäkuussa 2004 Vietnamin pääministeri julkisti uuden päätöksen maatuista köyhille vähemmistötalouksille. Tästä ohjelmasta hyötyvät ne vähemmistöjen edustajat, joilla ei ole lainkaan maata, tai sitä ei ole tarpeeksi ruoan tuottamiseen ja elämiseen. Metsäisissä provinseissa tullaan hyväksymään hakkuusuunnitelma ja maakunnan Kansankomitealle annetaan lupa harvennuksiin talojen rakentamiseksi köyhille.

Viiden provinssin (Dac Lac, Dac Nong, Lam Dong, Kon Tum ja Gia Lai) hallitukset ovat kukin kokeilleet erilaisia keinoja alueella asuvien vähemmistöryhmien maanomistustarpeiden täyttämiseksi. Hallitukset ovat puuttuneet asiaan mm. hyödyntämällä asumattomia alueita, muuttamalla metsämaita viljelymaiksi sekä antamalla maa-alueita vähemmistöperheiden käyttöön (yli 91000 kotitaloutta kyseisellä alueella tarvitsee yli 49000 hehtaaria maata elämiseen ja tuotantoon) myös valtion omistamilta maatiloilta sekä metsäyhtiöiltä.

Keskushallinto kaipaa nyt muutosta maanluovutuspolitiikkaan sekä säännöksiin, joiden epäkäytännöllisyys on hidastanut metsämaiden luovutusprosessia vähemmistöjen hallintaan. Yksi tärkeimmistä toimintasuunnitelmista, jonka varapääministeri Nguyen Tan Dung toi äskettäin julki, on hallitusohjelma, jonka tavoitteena on tehdä muuttoliikkeestä loppu rakentamalla uusia talousalueita ja puuttamalla ankarasti rikkomuksiin.

Henkisen pääoman kehittäminen : Hallitus hankkii varoja kouluttaa kunnalliset viranomaiset modernein opetusmenetelmin sekä oppikirjojen, vihkojen ja koulumaksuhelpotusten järjestämiseksi huonossa asemassa oleville oppilaille. Myös epävirallista opetusta koulunsa keskeyttäneille lapsille ja lukutaidottomille aikuisille ollaan järjestämässä, ammatillisten kurssien ohella.

Tällä hetkellä Kon Tum provinssin Työ-, vammais- ja sosiaalivirasto on käynnistämässä 50 000 dollarin arvoista projektia 1200 vähemmistön edustajan kouluttamiseksi ammattiin. Koulutus pitää sisällään mm. muuraamista, puutöitä, eläinten hoitoa sekä maaseudun sähköjärjestelmän käyttöä, hallintaa ja korjaamista. Koulutettaville tarjotaan ruoka, majoitus ja pieni rahasumma kirjoitusvälineiden hankkimiseen. Valmistuttuaan he myös saavat käyttöönsä työvälineet ammatin harjoittamista varten. Dac Ton alueella on tehty aloite koulutettavien ottamiseksi mukaan köyhien perheiden talonrakennukseen kurssien aikana, jotta he voisivat ansaita tuloja.

Terveydenpolitiikka : Tavallisten rokotusten sekä lapsille ja naisille suunnattujen terveydenhoito-ohjelmien ohella on panostettu myös malarian ja struuman ehkäisyyn. Hyvin vaikeissa olosuhteissa elävät saavat ilmaista hoitoa alueellisissa ja kunnallisissa terveyskeskuksissa.

Maaliskuussa 2004 kaksi terveyskeskusta otettiin käyttöön Lam Dongin provinssissa etnisten vähemmistöjen terveydenhoitotarpeiden täyttämiseksi. Näissä kahdessa keskuksessa, joiden arvo on 471000 dollaria, pystytään hoitamaan 45 000 asukkaan terveystarkastukset syrjäisillä Da Tehin ja Di Linhin alueilla. Lam Dongin terveysviraston suunnitelmissa on saada valmiiksi toinen, 57 3000 dollarin arvoinen terveysasema Cat Tienissä vuoden loppuun mennessä.

Liikennetuet : Tukia tavaroiden viennin helpottamiseksi etnisten vähemmistöjen alueille on annettu jo vuodesta 1996 lähtien ja niitä aiotaan myös jatkaa. Hallitus myöntää tukia lastin painon mukaan tärkeiden maanviljelytarvikkeiden kuljettamiseksi syrjäisiin kuntiin.

Opetuspolitiikka : Hallitus on ylläpitänyt useita opetuspoliittisia ohjelmia. Vähemmistöä edustavia oppilaita on vapautettu lukukausimaksuista tai niitä on helpotettu, heille on toimitettu vihkoja ja oppikirjoja sekä annettu ylimääräisiä pisteitä yliopistojen tai korkeakoulujen pääsykokeissa. Lastentarhoja, joita oli ennen vain suurimmissa kaupungeissa, on nyt saatu myös vuoristoalueille.

Gia Lain provinssissa on lähes 130 000 etniseen vähemmistöön kuuluvaa oppilasta, mikä on yksi kolmasosa koko maan koululaisista. Kouluvuonna 2003-2004 maakunnan Kansankomitea myönsi kokonaisia stipendejä tai pienempiä apurahoja 4.-12.-luokkalaisille vähemmistöoppilaille. Tämän päätöksen ansiosta 2000 oppilasta etnisen vähemmistön sisäoppilaitoksessa saa noin 160 000 dongia (noin 10 dollaria) kuukaudessa, oppikirjojen, vihkojen ja vaatteiden lisäksi. Toiset 4000 oppilasta kunnallisissa tai puoliksi julkisissa kouluissa saavat 80 000 dongia kuukaudessa.

Tiedonvälityksen edistäminen ja etnisen kulttuuriperinnön säilyttäminen : Vietnamin hallitus kohdistaa erityistä huomiota etnisten vähemmistöjen kulttuurillisen ja henkisen elämän parantamiseen. Viimeisen kymmenen vuoden aikana kansallisen radioyhtiön Vietnamin Äänen paikallisasemat maan keskiosan ylängöllä ovat tuottaneet 40000 radio-ohjelmaa kuudella vähemmistökielillä sekä 6000 etnistä musiikkiohjelmaa. Vähemmistökieliset radiolähetykset keskiylängöllä raportoivat päivänpolttavista yhteiskunnallisista ja taloudellisista asioista, jotka koskettavat alueen yhteisöjä. Ne kuvastavat myös etnisten ryhmien ajattelutapaa ja odotuksia, esittelevät uusia tuotantotapoja sekä saattavat ajan tasalle uudistuksista heitä koskettavissa lainsäädännöllisissä ja poliittisissa asioissa. Radiolähetyksissä levitetään myös tieteellistä informaatiota ja rohkaistaan ihmisiä pääsemään eroon vanhanaikaisista tavoistaan ja tottumuksistaan ennen kaikkea sairauksien hoidossa.

Koko Vietnamia koskettava IT-alan kehitystrendi on saapunut alueelle myös. Dac Lacin maakunnan tiede- ja teknologiavirasto otti käyttöön heinäkuussa 2004 ohjelmiston nimeltä TayNguyenKey, mikä tukee ede-, mnong-, giarai-, sedang-, coho- ja bana-kielten kirjaimistoa. Kyseinen keksintö on loistava työkalu tiedon levittämisessä alueen etnisille vähemmistöille.

2. Toimintasuunnitelmien ja niiden toimeenpanon heikkoudet

Etnisiä vähemmistöjä koskeva politiikka on osoitus Vietnamin hallituksen vaivannäöstä enemmistöjen ja vähemmistöjen välisen kuilun kaventamiseksi. Sillä on kuitenkin heikkoutensa ja rajoituksensa.

a) *Paikallisen väestön ja asiaankuuluvien tahojen osallistumisen puute toimintasuunnitelmien ja -ohjelmien kehittämiseen.* Monet ohjelmista ja projekteista on suunniteltu ylhäältä käsin kuunnellen vain hyvin vähän, jos lainkaan, paikallista väestöä tai muita asiaankuuluvia tahoja, kuten yliopistoja tai tutkimuskeskuksia. Tämän on todistettu rajoittavan projektien toteuttamista ja niiden toimivuutta käytännössä.

Yksi kuumimmista ajankohtaisaiheista Vietnamin tiedotusvälineissä on uuden Tan Lapin uudisasutusalueen asema. Siellä asuu yli tuhat ihmistä, joista suurin osa on thai-vähemmistöön kuuluvia, jotka muuttivat kylistään Son Lan vesivoimalan rakentamisen vuoksi. Toukokuussa 2004, asuttuaan uusissa taloissaan vuoden 2003 loppupuolelta lähtien, kyläläiset valittivat talojen huonosta laadusta. Kaikki 411 betonista, perinteistä paalutaloa muistuttavaa rakennusta rakennettiin kuulematta lainkaan paikallisia yhteisöjä, ja ajan kuluessa vikoja löytyi yhä enemmän. Talot ovat osoittautuneet liian pieniksi perheille, ja niiden suunnittelu ei noudata thai-kansan perinteitä ja elintapoja. Huonosti suunniteltu katto päästää veden helposti sisään ikkunoiden ja kuistin kautta. Taloilla ei ole tonttia ympärillään, mikä rajoittaa kotitalouksien tuotantoa. Vastuuntunnottomuus, projektin toteutus ilman kunnollista suunnittelua, liian monen rakennusyhtiön ottaminen mukaan urakkaan sekä valvonta- ja arviointijärjestelmän puuttuminen olivat kukin osallisena huonoon tilanteeseen. Tähän mennessä kaikkien talojen katto vuotaa, tulipalkit ja katot ovat rikki, ja sateella talot tulvivat vettä. Tiedotusvälineissä kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että projektin suurin virhe oli se, ettei kyläläisiä lainkaan otettu mukaan heitä koskevan asutussuunnitelman kehittämiseen. Heidän olisi pitänyt saada itse päättää mihin ja milloin he muuttavat, vaikuttaa talojen suunnitteluun ja rakentamiseen sekä keskustella heidän elämänsä ja tuotantoonsa tarvittavista rakenteista ja palveluista.

b) *Osa toimintasuunnitelmista ja -ohjelmista on liian yleisiä ja laaja-alaisia ja niitä sovelletaan useilla alueilla. Eri alueille ja erilaisille olosuhteille tarvittaisiin pienempiä ja tarkemmin suunnattuja toimintasuunnitelmia.* Jokaisella vähemmistöryhmällä on oma luonnollinen, yhteiskunnallinen ja kulttuurillinen identiteettinsä. Yhdenlaisen politiikan soveltaminen kaikkiin vähemmistöryhmiin onkin sekä kohtuutonta että tuottamatonta. Eräs mielenkiintoinen tapaus koskee perhesuunnitteluohjelmaa, jota pidetään yhtenä terveyssektorin tärkeimmistä saavutuksista. Monissa kylissä 100 prosenttia naisista käyttää ehkäisyä, ja eräiden vähemmistöjen naisia on steriloitu. Tämä ei kuitenkaan vastaa suunnitelmia saada tiettyjen pienten vähemmistöjen lukumäärää kasvamaan. Brau-kansa on yksi vähälukuisimmista etnisistä ryhmistä, ja heillä on paljon ongelmia väkiluvun kasvattamisessa. Silti jokainen ryhmän naisista käyttää ehkäisyä.

c) *Kohtuuttomat investoinnit ja varojen haviäminen* : Monet ohjelmat ja projektit keskittyvät liikaa infrastruktuurin kehittämiseen, jättäen lähes huomiotta tuotannon kehittämisen tulojen ja ihmisten elämänlaadun parantamiseksi. Tämä kävi ilmi jo aikaisessa vaiheessa pysyvän asutuksen ohjelmassa ja nk. Ohjelma 135:ssä. Ohjelmien paradoksi onkin siinä, että ihmisten ollessa nälkäisiä tai köyhiä he tuskin kykenevät nauttimaan julkisista palveluista tai käyttämään terveyspalveluita terveyskeskuksissa. Monet kunnat Quang Ngain ja Son Lan provinseissa on liitetty valtakunnalliseen sähköverkkoon, mutta kotitalouksilla ei ole varaa hankkia sähköä koteihinsa.

Osa etnisten vähemmistöjen tukitoimista on epäonnistunut siksi, että niihin varatut rahat ovat hävinneet joko korrupioon tai kavalluksiin. Vähemmistöille toimitetut tavarat kuten radiot ovat olleet epäkunnossa. Erityisesti vähemmistöt, jotka olivat Vietnamin sodan aikana amerikkalaisten liittolaisia, saavat kärsiä näistä väärinkäytöksistä (ks. oheinen laatikko).

Kaiken lisäksi suurimmassa osassa köyhyyden vastaisista projekteista ei panosteta tarpeeksi vähemmistöihin kuuluvan henkilökunnan kouluttamiseen. Tarvetta olisi myös voimavarojen kehittämiseen uusien sosioekonomisten palvelujen saatavuuden turvaamiseksi etenkin maanviljelyssä ja metsätaloudessa. Näin paikalliset väestöt voisivat lisätä tuotantoteknisiä valmiuksiaan.

Laatikko

Vähemmistöt tulilinjalla

Vietnamin valtion virallinen kanta on, ettei maassa ole rasismia ja että vähemmistöjä kohdellaan hyvin. Todellisuus on kuitenkin toisenlainen. Vietnamin vähemmistöistä erityisesti ne, jotka olivat Vietnamin sodan aikana amerikkalaisten liittolaisia, saavat kärsiä siitä edelleen jatkuvana syrjintänä, halveksuntana ja kurinpitotoimina. Näitä vähemmistöjä ovat pohjoisen hmongit ja Keski-Vietnamin kristityt vähemmistöt kuten giarai-, mnong- ja ede-kansat.

Helmikuussa 2001 syrjintä kärjistyivät verisiksi mellakoiksi Keski-Vietnamin ylänköalueella Gia Lain ja Dak Lain provinseissa. Vähemmistöjen mellakat johtuivat maakiistoista alueelle muuttaneista kinh-vietnamilaisista ja pohjoisen vähemmistöistä. Uudet asukkaat ovat perustaneet alkuperäiskansojen maille rahakasviplantaaseja, kuten kahviplantaaseja, joita vähemmistöt vaativat nyt takaisin perinteiseen käyttöön. Vähemmistöt vaativat myös oikeutta harjoittaa protestanttista uskoa sekä kulttuurista autonomiaa. Mellakointi on Vietnamista lain vastaista ja erityisesti hallituksen vastainen mellakointi saattaa johtaa kuolemantuomioon. Armeija puuttuikin peliin ja tukahdutti levottomuudet, ja niinpä sadat keskisen ylänköalueen vähemmistöt pakenivat viidakoihin Kambodžhan puolelle. Kambodžha kuitenkin palautti perheen toisensa jälkeen Vietnamilta saatua palkkioita vastaan. Ilmeisesti useat palautetuista teloitettiin myöhemmin Vietnamissa.

Vuonna 2004 oli jälleen kymmenien tuhansien ihmisten mielenosoitus keskiylängöllä pääsiäisen aikaan. Vietnamin hallitus vastasi siihen väkivallalla, ja alue on nyt sotatilassa. Sadat vähemmistökansojen edustajat ovat menettäneet mellakoissa ja niiden jälkeen henkensä. Vähemmistöjen paot Kambodžhan puolelle ovat niinkään jatkuneet. Kesäkuussa 2004 Kambodžha antoi viimein YK:n pakolaisohjelmalle UNHCR:lle luvan avata pakolaistoimiston Vietnamin ja Kambodžhan rajalle. UNHCR:n tarkoitus on lähettää pakolaisstatuksen saaneet Kambodžhassa olevat vietnamilaiset vähemmistöpakolaiset kolmansiin maihin, ja Yhdysvaltoihin onkin jo paennut tuhat vähemmistökansan edustajaa.

Kirjoittanut Tove Selin.

Lähteet: Discrimination against Indigenous Mountain Peoples of Vietnam, An Alternative Report to the CERD Committee to the sixth to ninth Periodic Report of Vietnam (CERD/C/357/Add.2), August 2001. Asia Indigenous and Tribal Peoples Network (AIRPN), New Delhi, India, and International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA), Copenhagen, Denmark; Breaking News, <http://www.montagnard-foundation.org/homepage.html>

POIS?:

3. Ehdotuksia sosiaalisen tasa-arvon parantamiseksi etnisten ryhmien välillä

Paremmat sosiaalisen tasa-arvon toteutumiseksi enemmistön ja vähemmistön välillä monia hallituksen toimintasuunnitelmia on tarkastettava tai parannettava.

Maapolitiikan on oltava joustavampaa ja otettava huomioon etnisten vähemmistöryhmien perinteiset maanomistusmallit. Vuonna 1993 aloitettu maapolitiikka on parantanut maavarojen käyttöä ja hallintaa koko maassa, mutta se on toisaalta myös aiheuttanut epäsuorasti useita riitoja ja konflikteja liittyen maan käyttöön ja omistukseen etnisten vähemmistöjen alueilla. Huimien sosioekonomisten kehityserojen takia maapolitiikka on saanut aikaan hyvin erilaista hyötyä uudisasukkaille ja alkuperäiskansoille. Tämän ongelman ratkaisemiseksi maapolitiikka tulisi sovittaa tarkemmin vastaamaan vähemmistöalueiden tilannetta. Alkuperäisasukkaiden maanomistusoikeus tulisi turvata, samoin riittävän maa-alueen saaminen maanviljelyä varten niin lyhyellä kuin pitkälläkin tähtäimellä. Hallituksen olisi varmistettava että maata jaetaan yhtäläisten ja avoimien periaatteiden mukaan vähemmistöön kuuluville henkilöille ja yhteisöille.

Tuotannon tukemista köyhyyden vähentämiseksi etnisten vähemmistöjen alueella tulisi harkita tarkkaan. Harkittaessa näille alueille sijoitettavaa toimintaa etusija tulisi antaa tuotannon ja tulojen monipuolistamiselle sen sijaan että suuria summia tuhlattaisiin tarpeettomiin rakenteisiin ja palveluihin. Kaikkien näkökohtien olisi turvattava infrastruktuurin kehittymisen yhteensopivuus paikallisen tuotannon kehittymisen kanssa. Rakenteiden ja palveluiden tulisi myös tukea suoraan yhteisön tuotantoa ja elämää, kuten sähkön, puhtaan veden, koulujen, terveysasemien ja teiden turvaamista.

Suunnitelmat investoida kalliisiin ja tarpeettomiin varusteisiin kuten tietokoneisiin ja internet-yhteyksiin pitäisi unohtaa toistaiseksi, ainakin seuraavan viiden vuoden ajaksi. *Tasa-arvo tulisi taata* kaikilla osin, kuten tuotannossa, budjettivaroissa, infrastruktuurien kehittämisessä ja tiedonvälityksessä eri vähemmistöryhmien sekä vähemmistö- ja enemmistöalueiden välisistä markkinoista. Hallituksen olisi jatkettava syrjinnänvastaista politiikkaa, tehtävä sopeutuksia tasa-arvoisten sosiaalisten investointien varmistamiseksi ja kehitettävä uusia kaksikielisiä opetussuunnitelmia lukutaidon kasvattamiseksi sekä vietnamin että muilla etnisillä kielillä. Vähemmistöyhteisöissä tulisi myös kiinnittää huomiota sukupuolten väliseen tasa-arvoon, sillä vanhentuneiden perinteiden vuoksi naisilla on huomattavasti vähemmän valtaa kuin miehillä, vaikka heidän täytyy samalla työskennellä pelloilla yhä raskaammin. Naisilla ei ole oikeutta omistaa maata tai muuta omaisuutta, eikä heillä ole paljoakaan mahdollisuuksia nauttia yhteiskunnallisista peruspalveluista ja harrastaa yhteiskunnallista toimintaa kuten miehillä. Jos naiset saavat enemmän koulutusta ja valtaa päättää asioista, he toimivat suurena voimana perheidensä ja yhteisöjensä elämänlaadun parantamisessa.

Etnisten vähemmistöjen haavoittuvuutta on vähennettävä karsimalla riskejä. Riskitekijöihin kuuluvat sairaudet, huumeriippuvuus ja muut ongelmat. Ratkaisu näihin ongelmiin on hyvän terveydenhoitojärjestelmän kehittäminen ja toimintasuunnitelmat, jotka edesauttavat terveydenhoitohenkilökunnan työskentelyä vähemmistöalueilla. Yhtä oleellisia ovat sosiaaliturvan ylläpito ja vahvistaminen, sosiaaliavun tarjoaminen sekä metsän- ja luonnonsuojelun lisääminen.

Etnisten vähemmistöjen edustuksen lisääminen hallituksen päätösprosesseissa sekä julkisessa elämässä. Tällä hetkellä 17,3 prosenttia Kansalliskokouksen edustajista on etnistä vähemmistöä. Luku on suurempi kuin vähemmistökansojen osuus koko väestöstä (14 %), mutta vähemmistön edustajien osallistuminen päätöksentekoon maakunnallisella ja alueellisella tasolla on alhainen. Koulutuksen ja tiedon tason lisäämiseksi opetus- ja koulutussektorin on säilytettävä laatustandardinsa etnisten vähemmistöjen alueella, niin että vähemmistöillä on tasa-arvoiset mahdollisuudet tavoitella useampia oppi- ja työaloja.

Loppusanat

Kaikilla Vietnamin hallituksen toimintasuunnitelmilla ja -ohjelmilla on saavutettu suuria muutoksia sekä yhteiskunnallisessa että talouselämässä etnisten vähemmistöjen alueilla. Vähemmistöjen pääsy markkinoille myymään ja ostamaan tuotteita helpommin virkistää tuotantoa. He oppivat myös uusia maanviljely- ja tuotantotekniikoita ja heidän käytössään on uudenlaisia tuotannollisia apuvälineitä ja -keinoja. Yhteiskunnan rakenteita ja palveluita kehitetään joka puolella maata, mikä auttaa nostamaan koulutuksellista tasoa ja parantamaan vähemmistöjen terveydellistä asemaa. Ihmisillä on mahdollisuus saada enemmän tietoa ja monissa maakunnissa on enemmistön ja vähemmistön välinen tasa-arvo on lisääntynyt.

Etnisten vähemmistöjen alueilla toteutettavat kehitysohjelmat osoittavat myös kuinka Vietnamissa vähemmistökansat nauttivat suuremmista eduista hallituksen taholta kuin muissa Keski-Aasian maissa tai muualla maailmassa. Hallitus on asettanut selkeän tavoitteen enemmistöjen ja

vähemmistöjen välisen epätasa-arvon vähentämiseksi, yrittäen löytää ratkaisuja muihinkin oleellisiin ongelmiin kuin pelkään köyhyyteen.

Kaikesta tästä huolimatta etniset vähemmistöt ovat kehityksestä jäljessä. Ottaen huomioon suurten kaupunkien ja kaupungistuneiden alueiden nopean taloudellisen kasvun ja vähemmistöryhmien heikot lähtökohdat, taloudelliset ja sosiaaliset epätasa-arvoisuudet ovat edelleen kasvussa. Vähemmistöryhmät ovat monilta osin taloudellisten kasvuprosessien sekä hallinnollisten ja poliittisten rakenteiden ulkopuolella. On vielä paljon tehtävää sen takaamiseksi, että kansallinen talouskasvu ja yhteiskunnallinen kehitys auttaisivat kaikkia Vietnamin kansoja sekä estäisivät epätasa-arvoisuuksien kasvamista.

Yksi kiireellisimmistä toimenpiteistä, johon hallituksen olisi ryhdyttävä, on osallistavampi ja joustavampi lähestymistapa maanjakopolitiikkaan. Voimassaolevien maanomistusriitojen oletetaan selviävän järkevällä tavalla keskiylängöillä, ja siirtolaisten tulvan näille alueille tyrehtyvän.

Maan tuottavuuden lisääminen vuoristoalueilla on erittäin keskeistä kestävä kasvun edistämässä ja köyhyyden vähentämisessä kyseisillä alueilla. Sijoittaminen tuottavuuteen pitäisi mieltää oleelliseksi osaksi maanjakopolitiikkaa, jotta köyhät vähemmistöyhteisöt voisivat pääomittaa varantojaan sekä käyttää niiden tarjoamia mahdollisuuksia tarkemmin hyväkseen paremman elämänlaadun ja ruokaturvan luomisessa.

Väestöllisten, kulttuurillisten ja kielellisten erojen kunnioitus on avainasemassa sosioekonomisen epätasa-arvon karsimisessa. Kieli on yksi tärkeimmistä kulttuurin ja identiteetin ilmaisukeinoista. Vähemmistökielisen lukutaidon edistäminen tukee vähemmistökielten ja -kulttuurien kehitystä. Äidinkielen oppiminen tuo mukanaan myös muita etuja. Vähemmistökielisen lukutaidon kehittämisstrategian tulisi keskittyä esikoulu-, peruskoulu- ja aikuistasolle, käyttäen hyväksi pilottihankkeissa saatuja kokemuksia.

Kansainväliset kehitystähtäimet ja Millenium-kehitystavoitteet eivät sisällä erityistoimenpiteitä etnisen alkuperän mukaan. Vietnamin kansallisetkaan kehitystavoitteet eivät aina ota huomioon etnisten vähemmistöjen päämääriä. Erityistavoitteiden asettaminen on tärkeää vähemmistöjen erityistarpeiden määrittämisessä ja niiden toteutettavuuden varmistamisessa.

Vaikka etnisten enemmistö- ja vähemmistöryhmien välinen epätasa-arvo onkin yksi tärkeimmistä huomionaiheista Vietnamin kehityssuunnitelmissa, kuilu on niin iso, että se vaatii huomattavasti suurempaa sitoutumista ja vaivannäköä hallitukselta. Kokonaisvaltaisen tasa-arvon saavuttaminen on tuskin todennäköistä, mutta toivotut tulokset pitävät sisällään tehokkaampaa köyhyyden vähentämistä lähitulevaisuudessa. Vähemmistöyhteisöjen elintason odotetaan myös paranevan, heidän ainutlaatuista ja monimuotoista identiteettiään ja kulttuurejaan laiminlyömättä.

Lähteet :

World Bank: *Ethnic minorities*, excerpted from the "*Vietnam Development Report 2004: Poverty*". World Bank, December 2003, Hanoi.

World Bank: *Promoting Ethnic Minority Development in Vietnam*, a discussion paper for the Poverty Task Force. World Bank, April 2002, Hanoi.

Baulch, Bob, Truong Thi Kim Chuyen, Dominique Haughton, Jonathan Haughton: *Ethnic Minority Development in Vietnam: a socio-economic perspective*. World Bank, 2001, Hanoi.

Committee of Ethnic Minorities (CEM): *Vietnam's mountainous areas, successes and development in the renovation years*. The Agricultural Publishing House, 2002, Hanoi. (vietnamiksi)

Committee of Ethnic Minorities: *The proceedings of the forum on sustainable development in mountainous areas in Vietnam*. The Agricultural Publishing House, 2002, Hanoi.(vietnamiksi)

CEM-UNICEF: *Reaching out for change*, an assessment of government healthcare and education policies affecting the women and children of ethnic minorities. UNICEF, 2003, Hanoi.

Artikkeleita seuraavilta nettisivuilta: Lao Dong (Työläiset), Tuoi Tre (Nuorisot), Thanh Nien (Nuoret ihmiset) ja Vietnam News -lehti, ja kaksi sähköistä sanomalehteä: VnExpress ja VietnamNet

- Lao Dong -lehti: <http://www.laodong.com.vn>
- Tuoi Tre -lehti: <http://www.tuoitre.com.vn>
- Thanh Nien -lehti: <http://www.thanhvien.com.vn>
- Vietnam News: <http://vietnamnews.vnagency.com.vn>
- <http://www.vnexpress.net>
- <http://www.vietnamnet.com>

Lam Dong, Dac Lac ja Gia Lai -provinssien nettisivut

- Lam Dong -provinssi: <http://www.lamdong.gov.vn>
- Dac Lac -provinssi: <http://www.daklak.gov.vn>
- Gia Lai -provinssi: <http://www.gialai.gov.vn>